

PRVI MEĐUNARODNI POKUŠAJ UNITARIZACIJE BOSNE I HERCEGOVINE: VANCE-OWENOV PLAN (2.SIJEČNJA 1993.)*

SAŠA MRDULJAŠ

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
– Područni centar Split,
Split, Republika Hrvatska

Sažetak: *Prvi međunarodni model unutrašnjeg uređenja BiH, čije je prihvaćanje predstavljalo jedan od preduvjeta priznanju njene neovisnosti bio je Cutileirov plan (18. ožujka 1992). Po njemu je BiH imala biti (kon)federativnom tvorevinom triju, primarno na etničkom principu zasnovanih teritorijalno-samoupravnih jedinica. No tijekom ljeta iste godine došlo je do korijentne promjene međunarodnog odnosa prema pitanju unutrašnjeg uređenja. Rezultat te promjene očitovao se i u pojavi novog, Vance-Owenovog plana (2. siječnja 1993.) po kojem je BiH imala biti unitarnom decentraliziranom državom. U priloženom radu analiziraju se razlozi koji su doveli do radikalne promjene međunarodnog pristupa unutrašnjem uređenju BiH, političko-idejna osnova iz kojeg je proizašao Vance-Owenov plan te u kolikoj je mjeri taj plan, unatoč svojoj propasti krajem svibnja 1993. sačuvao svoj značaj za bosansko-hercegovačke odnose.*

Ključne riječi: *Bosne i Hercegovina, Hrvati, Srbi, Muslimani/Bošnjaci, unutrašnje uređenje, međunarodna zajednica, Vance-Owenov plan*

---

* Ovaj znanstveni članak izrađen je u okviru znanstveno-istraživačkog projekta "Hrvatski identitet i multikulturalnost Mediterana u doba globalizacije" – šifra: 194-1941560-1546

Uvod

Direktni angažman međunarodne zajednice na prostoru (bivše) Jugoslavije otpočeo je u ljeto 1991., nakon vojne intervencije srbizirane JNA u Sloveniji te izbijanja otvorene srpske velikodržavne agresije na Hrvatsku. Glavni ciljevi koji su se tim angažmanom htjeli postići svodili su se na pacifikaciju ratnih i kriznih žarišta te na iznalazak rješenja kojima bi se osigurala politička stabilnost prostora (bivše) Jugoslavije. U kontekstu Slovenije međunarodna je zajednica postigla odgovarajuće rezultate. Uz ostalo, njenim je zalaganjem djelovanje JNA okončano nakon tjedan dana. Njeni mirotvorni naponi u Hrvatskoj bili su djelomični. Početkom 1992., nakon dogovora u Sarajevu, u Hrvatskoj je uspostavljeno relativno stabilno primirje s tim da je četvrtina njenog teritorija ostala pod srpskom okupacijom. No, međunarodni pokušaj ponude rješenja za cjelokupnu Jugoslaviju nije urodio plodom. Početkom studenog 1991. Srbija i Crna Gora odbijaju međunarodni, Carringtonov, plan po kojem je Jugoslavija imala biti svojevrsnom južnoslavenskom zajednicom neovisnih država.¹ Nakon toga, prihvaćajući stvarnost raspada Jugoslavije, međunarodna zajednica izražava spremnost za priznanjem neovisnosti onih republika koje ga zatraže.² Time će otpočeti proces koji će dovesti do njihove državne samostalnosti.

Istodobno, međunarodna se zajednica suočava s najkompleksnijom problematikom (bivšeg) jugoslavenskog prostora. Naime, u okolnostima konačnog raspada Jugoslavije i osamostaljenja njenih republika otpočinje se izrazito snažno manifestirati sva složenost bosansko-hercegovačkih međunacionalnih relacija. Ona je primarno proizlazila iz različitog odnosa njenih naroda tj. Hrvata, Srba i Muslimana/Bošnjaka prema statusu i unutrašnjem uređenju BiH. Hrvati i Muslimani/Bošnjaci bili su za državnu neovisnost te su pokrenuli procese koji su vodili do nje. No, imali su drugačija stajališta po pitanju ustrojstva. Hrvati, bez čijeg naknadnog, referendumskog izjašnjavanja za neovisnosti BiH ne bi niti došlo do državne smostalnosti te zemlje, bili su za njeno uređenje kao složene države konstituirane od triju, primarno na nacionalnom principu

---

1 Vladimir-Đuro DEGAN, Hrvatska država u međunarodnoj zajednici, Zagreb 2002., 319.-329.

2 Vidjeti "Mišljenje br. 1 (SFRJ se nalazi u procesu raspada)" Aritražne (Badinterove) komisije Konferencije o Jugoslaviji od 29. studenog 1991. te "Smjernice o priznanju novih država u Istočnoj Europi i Sovjetskom Savezu" kao i "Deklaraciju o Jugoslaviji" (Europska zajednica) od 16. prosinca 1991. kod: isto, str. 330-336.

formiranih teritorijalno-samoupravnih jedinica. U tu su svrhu jednostrano kreirali vlastite "hrvatske zajednice" koje su imale obuhvaćati oko trećine BiH.³ Hrvatsko (kon)federalističko opredjeljenje posebice se jasno očitivalo u prijedlogu referendumskog pitanja o državnom statusu i uređenju BiH formuliranom početkom veljače 1992.⁴ S druge strane, Muslimani/Bošnjaci bili su za unitarno ustrojstvo. Takvo koje bi u uvjetima njihove brojčane nadmoći faktičnu omogućilo transformaciju cjelokupne BiH u muslimansku/bošnjačku nacionalnu državu. Srbi su pak izražavali protivljenje neovisnosti te prijetili ratom ukoliko do nje dođe. Istovremeno su politički i vojno, u osloncu na srbiziranu JNA kontrolirali vlastite etničke prostore, odnosno veći dio BiH. Na tim su prostorima otpočeli proces formiranja vlastite države (Republika Srpska / RS), s perspektivom njenog priključenja Srbiji. Ujedno, tvrdili su da Srbima pripada gotovo dvije trećine teritorija BiH.⁵

1. Cutileirov plan (kon)federativne Bosne i Hercegovine

Početkom veljače 1992., ispravno uočivši eksplozivnost prilika u BiH, međunarodna zajednica otpočinje svoje djelovanje na iznalasku rješenja za tu republiku. Ono je prvenstveno usmjereno na kreaciju takvog modela njenog unutrašnjeg uređenja koji bi doprinio harmonizaciji međunacionalnih relacija te osigurao da neovisna BiH bude funkcionalnom multietničkom zemljom. Sukladno tom cilju međunarodna je zajednica držala da je za BiH najpodesnije složeno uređenje. Iz više razloga. Konkretno, po esencijalnom dijelu ustavnog određenja BiH njena su tri naroda tj. Hrvati, Srbi i Muslimani/Bošnjaci imala statuse konstitutivnih, suverenih i međusobno jednakopravnih naroda.⁶ Već je time bila definirana kao svojevrsna (kon)federacija. Nadalje, složeno je uređenje bilo zasnovano na etički opravdanom principu podjednakog uvažavanja, odnosno zakidanja sva tri naroda. Njemu su u prilog išli i etno-demografski i etno-prostorni realiteti (vidjeti tablicu

3 Više kod: Saša MRDULJAŠ, "Hrvatska politika unutar BiH u kontekstu deklarativnog i reanog prostornog opsega Hrvatske Zajednice / Republike Herceg-Bosne (1991-1994.)", Društvena istraživanja, 18/2009., br. 4-5, 825-850.

4 Smail ĆEKIĆ, Agresija na BiH i genocid nad Bošnjacima 1991-1993., Sarajevo 1994., 312.

5 Suzan VUDVORD, Balkanska tragedija, Beograd 1997., 210.

6 Ustavi i ustavni zakoni, Zagreb 1974., 62, 70, 103; Amandmani LIX – LXXX na Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1990.

br.1). Na koncu takav vid ustrojstva podržavali su Hrvati i Srbi. Protivili su mu se Muslimani/Bošnjaci no ono nije dovelo u pitanje njihove ustavne i nacionalne pozicije a ponajmanje opstojnost i cjelovitost BiH. No, jest njihovu maksimalističku platformu transformacije cjelokupne BiH u de facto muslimansku/bošnjačku nacionalnu državu.

Tablica br. 1:
Etničke zajednice i teritoriji u BiH (1991.)

Popis stanovništva 1991. ⁷		
	Nacionalnost (s državljanima koji borave izvan BiH) ⁸	
Hrvati	760.852	17.4%
Srbi	1.366.104	31.2%
Muslimani	1.902.956	43.5%
Jugoslaveni	242.682	5.5%
Ostali	104.439	2.45%
Ukupno	4.377.033	100.00%
	Nacionalnost (bez državljana koji borave izvan BiH) ⁹	
Hrvati	669.354	16.2%
Srbi	1.306.397	31.5%
Muslimani	1.847.817	44.6%

7 Obzirom da su bosansko-hercegovački "Jugoslaveni" najvećim dijelom potjecali iz kojeg od triju naroda BiH, realno je broj i udio tih naroda bio nešto veći od iskazanog na popisu.

8 Jakov GELO, Marinko GRIZELJ, Anđelko AKRAP (priređili), Stanovništvo Bosne i Hercegovine – narodnosni sastav po naseljima, Zagreb 1995., 9.

9 Građani R BiH na privremenom radu – boravku u inostranstvu, Sarajevo 1994., 7.

Jugoslaveni		
Ostali	319.252	7.7%
Ukupno	4.142.820	100.00%
	veličina etničkih teritorija (km ²) ¹⁰	
Hrvati	9.948,99	19.44%
Srbi	26.683,03	52.13%
Muslimani	14.550,98	28.43%
Jugoslaveni	-	-
Ostali	-	-
Ukupno	51.183	100.00%

U kontekstu rečenog, međunarodna je zajednica kreirala i ponudila, kolokvijalno, Cutileirov plan unutrašnjeg uređenja BiH.¹¹ Po njemu je ta zemlja imala biti izrazito integriranom konfederacijom formiranom od triju, primarno na etničkom principu utemeljenih jedinica koje bi konsenzusualno upravljale BiH. Po planu je svaka od tih jedinica trebala zadržati svoj multietnički karakter. Također, predviđao je najviše standarde zaštite ljudskih, nacionalnih te manjinskih prava. Na koncu, obzirom da je njegovo prihvaćanje predstavljalo jedan od preduvjeta za međunarodno priznanje BiH¹² sve su ga tri strane neformalno prihvatile 18. ožujka 1992. Stoga je izgledalo da pristaju na znatnu redukciju vlastitih, jednostrano kreiranih državotvornih ciljeva te da su stvoreni uvjeti za usklađivanje njihovih međusobnih interesa.

10 Saša MRDULJAŠ, "Veličina etničkih prostora u Bosni i Hercegovini (1991.) i njihova podjela po Daytonskome mirovnom ugovoru", *Politička misao*, 45/2008., br. 3-4, 227.

11 "Izjava o principima za novo ustavno uređenje BiH", *Oslobođenje* (Sarajevo), 19. III. 1992., 1.

12 "Američko priznanje početkom travnja" i "Dvostruki kolosijek", *Slobodna Dalmacija* (Split), 11. III. 1992., 11.; "Novi referendum u BiH", *SD* (Split), 19. III. 1992., 4.; "Rat zaustavlja priznanje BiH?", *SD* (Split), 06. IV. 1992., 15.; "Dvanaestorica priznala BiH", *SD* (Split), 07. IV. 1992., 13.

No, potaknuta izvjesnošću međunarodnog priznanja BiH, muslimanska/bošnjačka strana krajem ožujka i početkom travnja očituje svoje protivljenje planu, najavljuje njegovu opstrukciju te iskazuje namjeru da državnu neovisnost iskoristi za afirmaciju vlastite unitarne platforme.¹³ Činjenicu da u takvim okolnostima dolazi do međunarodnog priznanja BiH, Srbi, koji su tražili da se plan formalno prihvati prije priznanja BiH,¹⁴ koriste kao povod za agresiju na njima susjedne, hrvatske i muslimanske/bošnjačke prostore s ciljem formiranja kompaktne srpske jedinice (dalje: Republike Srpske / RS) na dvije trećine bosansko-hercegovačkog teritorija. Time otpočinje rat u BiH.

Muslimansko/bošnjačko protusporazumno izjašnjavanje te izbijanje srpske agresije nisu utjecali na podršku međunarodne zajednice složenom uređenju sukladnom principima Cutileirovog plana. Tom se planu, koji u novim, ratnim okolnostima stječe ulogu i svojevrsnog mirovnog rješenja nastavilo pružati punu podršku. Kako od strane najviših međunarodnih institucija, poput Vijeća sigurnosti UN-a pa do samog OESS-a i EZ-a.¹⁵ Stoga su pregovori o ustrojstvu BiH na načelima Cutileirovog plana nastavljeni i u ratnim okolnostima. Pri tome je međunarodna zajednica, držeći da upravo iz određivanja okvira konstitutivnih jedinica treba proizići bitna pretpostavka okončanju rata, velik dio svog zalaganja usmjeravala u tom pravcu.¹⁶ Međutim, slijed događaja u kontekstu BiH vrlo je brzo doveo do problematizacije takvog vida njena djelovanja.

Srpska agresija na bosansko-hercegovačkom prostoru je bila popraćena najgorim vidom zločinačkog djelovanja. Na prostorima pod srpskom kontrolom ubijeno je, dijelom u srpskim zarobljeničkim logorima, više tisuća zarobljenih hrvatskih i muslimanskih/bošnjačkih civila i vojnika. Nadalje, počinjena su brojna silovanja, hrvatski i muslimanski/bošnjački živalj izlagan je najgorim oblicima terora, njegova je imovina pljačkana i rušena kao i kulturni te vjerski objekti. Posebice su bile porazne dimenzije etničkog čišćenja na teritoriju pod srpskom kontrolom. Na tim je prostorima, koji su krajem 1992. obuhvaćali, zahvaljujući srpskoj vojno-tehničkoj nadmoći, čak 63% BiH, po popisu iz

13 "Evropa će morati da prihvati istinu", Osl. (Sarajevo), 26. III. 1992., 5.; "U ime mira, prihvaćena igra apsurdna", Oslobođenje (Sarajevo), 02. IV. 1992., 4.

14 "I kad je najteže – stranački", Osl. (Sarajevo), 04. IV. 1992., 3.

15 Brana MARKOVIĆ, Jugoslovenska kriza i svet, Beograd 2000., 44.-45.; Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a br. 752 – 15. svibnja 1992. (<http://daccessods.un.org/TMP/4589687.html>)

16 "Lekcija iz suverenosti", Osl. (Sarajevo), 19. IV. 1992., 1.; "Razgovor o teritorijalnom razgraničenju", Osl. (Sarajevo), 24. V. 1992., 1.

1991. približno, uz 1.060.000 Srba živjelo i 561.000 Muslimana/Bošnjaka te 212.000 Hrvata.¹⁷ U onoj mjeri u kojoj hrvatski i muslimanski/bošnjački živalj nije izbjegao bio je gotovo u potpunosti potjeran. Cazinska krajina, Podrinje i Sarajevo svedeni su na enklave opkoljene srpskim snagama unutar kojih su uvjeti života bili porazni. Pored ostalog i zbog stalne izloženosti srpskim vojnim napadima, granatiranjima itd.

Osim što su počinjeni zločini izazivali opće zgražanje te osudu, imali su i bitnog utjecaja na pristup međunarodne zajednice BiH. Činjenica je da su u srpskoj agresiji, obzirom da je bila determinirana nacionalno-političkim kategorijama, podjednako loše prolazili Hrvati i Muslimani/ Bošnjaci. No, Hrvata je bilo manje na prostorima koji su se našli pod srpskom kontrolom i s njih su uglavnom izbjegli pred Vojskom RS. Za razliku od Srbima okruženijih, time i teroru izloženijih Muslimana/Bošnjaka koji su, uz ostalo bili jedinim ili izrazito većinskim življem u opkoljenim enklavama. Ti su realiteti doprinijeli nastanku globalno proširenog doživljaja o Muslimanima/Bošnjacima kao praktički jedinim žrtvama rata i ratnih zločina u BiH. Štoviše, u uvjetima koji nisu omogućavali uvid u brojčane pokazatelje o počinjenim zločinima lako se, uvelike zbog pogodovanja političkim ciljevima, stvarao dojam o njihovoj izloženosti genocidnom pogromu golemih razmjera.¹⁸ Kako su se pak islamskim segmentom vlastitog identiteta najočitije razlikovali od svojih kršćanskih susjeda otvarao se prostor i za nastanak uvjerenja po kojem stradaju zbog svoje ukorijenjenosti u islamski civilizacijski krug. Obzirom da su se "u ime" međunarodne zajednice BiH bavile zapadne države, članice EZ-a i SAD-e, na njih se projicirala suodgovornost za sudbinu i stradanja Muslimana/Bošnjaka, navodno "napuštenih od Zapada i progonjenih zbog svoje vjere".¹⁹ Time su te države, kao i njihovi interesi, dospijevale u izuzetno nezgodnu poziciju naspram islamskog "svijeta".

Navedena zbivanja i doživljaji o njima izrazito su senzibilizirali zapadnu javnost prema pozicijama bosansko-

17 Saša MRDULJAŠ, "Prostorno-demografski rezultati srpske velikodržavne agresije u Bosni i Hercegovini krajem 1992.", Časopis za suvremenu povijest, 41/2009., br. 1, 207, 209.

18 Husnija KAMBEROVIĆ (urednik), Ratni Kongres bosanskomuslimanskih intelektualaca : 22. decembra 1992., Sarajevo 1994., 34, 75, 184, 189.; Ljudski gubici u Bosni i Hercegovini 1991-1995, Istraživačko dokumentacioni centar, Sarajevo 2009. (<http://www.idc.org.ba/index.php?option=comcontent&view=section&id=35&Itemid=126&lang=bs>)

19 Brendan SIMMS, Najsramniji trenutak – Britanija i uništavanje Bosne, Sarajevo / Beograd / London 2003., 26.

hercegovačkih Muslimana/Bošnjaka te razvili snažnu solidarnost, sklonost, simpatije prema njima. Na taj se način otvarao širok prostor afirmaciji državotvornih ciljeva muslimanske/bošnjačke strane na međunarodnoj sceni čime se ona, jasno, koristila. Tako je, s jedne strane, uporno tvrdila, namećući dodatnu krivnju Zapadu, da je međunarodnom podrškom složenom uređenju, tada očitovanom u Cutileirovom planu, uvelike dat doprinos izbijanju rata, borbama oko teritorija, stradanju ljudi, etničkom čišćenju, razbijanju BiH a time i suživota unutar nje.²⁰ S druge strane, vlastitu je unitarnu koncepciju, ciljajući na zapadne vrijednosti, prikazivala kao koncepciju koja treba osigurati cjelovitost i funkcionalnost BiH te održanje multietničkog života unutar nje. Posebice zbog multikulturalnog karaktera EZ-a te SAD-a spomenuta je politička propaganda dala svog rezultata.²¹ U znatnom dijelu međunarodne javnosti te kod političkih struktura pojedinih zapadnih država gotovo je s oduševljenjem prihvaćena muslimanska/bošnjačka argumentacija. Iz nje je pak proizlazio konstantni pritisak na službenu međunarodnu politiku prema BiH. S ciljem njenog (pre)usmjeravanja u pravcu koji bi bio afirmativan za realizaciju muslimanskih/bošnjačkih državotvornih ciljeva.

U tim okolnostima, praktički pod optužbama da svojim djelovanjem doprinosi zločinima, službena se međunarodna politika prema BiH počinje prilagođavati dominantnom "ozračju" na međunarodnoj sceni. Prvi oblik te prilagodbe bio je u prihvaćanju identifikacije muslimanskog/bošnjačkog segmenta vlasti u BiH s "bosanskom vladom" te u poistovjećivanju same BiH s Muslimanima/Bošnjacima.²² Daljnji „iskorak“ očitovan je u odbacivanju mogućnosti da se pritiscima, sankcijama, izolacijom, čime se obilato služila naspram Srba a naknadno, u manje očitij formi i Hrvata, služi i naspram Muslimana/Bošnjaka, u slučajevima kad oni problematiziraju međunarodna rješenja za BiH. Time je, za početak, otvoren prostor muslimanskoj/bošnjačkoj opstrukciji pregovora o uređenju BiH sukladno smjernicama Cutileirova plana te napokon, tijekom ljeta 1992. njegovom rušenju.²³

20 Vidjeti npr.: "Ne dijelite pepeo", Osl. (Sarajevo), 21. V. 1992., 2.

21 Nora BELOF, Jugoslavija – jedan rat koji se mogao izbeći, Beograd 1999., 80.; Warren ZIMMERMANN, Izvori jedne katastrofe, Zagreb 1997., 253.

22 Mario NOBILO, Hrvatski feniks – diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997., Zagreb 2000., 588.; David OWEN, Balkanska odiseja, Zagreb 1998., 85.; S. VUDVORD, Balk. tragedija, 293.

23 Jose CUTILEIRO, "Pre-war Bosnia", The Economist (London), 9-15. XII. 1995. (<http://www.balkanpeace.org/index.php?index=/content/press/prs03.incl>)

Sama propast Cutileirovog plana značila je da međunarodna zajednica više nema mirovnog rješenja kojim bi mogla posredovati te da treba kreirati novo. Napokon je dovedena u poziciju da se očituje je li spremna na krajnji, esencijalni vid prilagodbe. Prihvaća li "vjerovanje" po kojem je unitarno uređenje, koje navodno osigurava multietnički karakter BiH jedino etički opravdano i funkcionalno rješenje za tu zemlju te je li spremna djelovati u tom smislu. Kreacijom narednog, Vance-Owenovog plana dat je pozitivan odgovor na navedeno "pitanje".

2. Konceptija Bosne i Hercegovine kao unitarne decentralizirane države (lipanj – kolovoz 1992.)

Koliko god su zbivanja u kontekstu BiH otvorila prostor afirmaciji, popularizaciji, odobravanju muslimanskih/bošnjačkih državotvornih ciljeva ipak je uspješnost njihove konkretizacije zahtijevala određenu ustrojstveno-programsku prilagodbu postojećoj situaciji. Činjenica je bila da je priznanje BiH bilo povezano i s podrškom složenom vidu njenog unutrašnjeg uređenja, odnosno Cutileirovom planu, da su ga podržavale relevantne međunarodne institucije te da su štoviše poticale uobličavanje konstitutivnih jedinica i razgraničenje između njih. Bio je prihvaćen i od bosansko-hercegovačkih Srba i Hrvata koji su činili većinu stanovništva BiH i kojima su etnički prostori zauzimali 72% prostornosti te zemlje. Nadalje, odnosi snaga na terenu bili su izuzetno nepovoljni po Muslimane/Bošnjake. Kontrolirali su tek oko 21% BiH te po tom pitanju nisu bili u prilici išta promijeniti bez inozemne pomoći. Valjalo je dakle i te okolnosti uzeti u obzir te koncepciju unitarne BiH, barem u nekoj mjeri povezati s prethodnim planom, kako bi se izbjeglo svođenje muslimanske/bošnjačke politike na potpunu negaciju dotadašnjih međunarodnih napora usmjerenih na razrješenje prilika u BiH.

Prikazani vid prilagodbe najsnažnije se očitovao u programatskim dokumentima koje, faktički od Muslimana/Bošnjaka kontrolirano i usmjeravano Predsjedništvo te Vlada BiH produciraju tijekom završne faze rušenja Cutileirova plana. Riječ je bila o "Platformi za djelovanje Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine u ratnim uvjetima" od 26. lipnja (dalje: "Platforma");²⁴

---

²⁴ Miroslav TUĐMAN (uredio), *Istina o Bosni i Hercegovini : dokumenti 1991. – 1995.*, Zagreb 2005., 183.-186.

"Stavovima o administrativno-teritorijalnom uređenju Bosne i Hercegovine" od 16. srpnja (dalje: "Stavovi")²⁵ te "Ustavnim principima unutrašnjeg uređenja Republike Bosne i Hercegovine" od 16. kolovoza 1992. (dalje: "Ustavni principi").²⁶

Polazišna točka tih dokumenata jest negativno određenje prema složenom uređenju, odnosno prema Cutileirovom planu i mogućnosti da BiH bude formirana od triju, uvjetno, nacionalnih konstitutivnih jedinica ("kantonizacija"). Tako se "u ime" svih bosansko-hercegovačkih građana i naroda konstatira da je takvo rješenje, dakle ono čijim je prihvaćanjem bilo uvjetovano međunarodno priznanje, neprihvatljivo za BiH. Istodobno Predsjedništvo i Vlada formuliraju "vlastiti" ustrojstveni model s ciljem da upravo on posluži kao osnova unutrašnjeg bosansko-hercegovačkog uređenja. Pri tome je bliskost pojedinih rješenja tog modela s rješenjima Cutileirovog plana, poglavito u pogledu regulacije nacionalnih statusa i odnosa, mogla ostaviti dojam da nije riječ o potpunoj negaciji međunarodnog plana već o njegovoj, gotovo etički motiviranoj nadgradnji. Tako se i u spomenutim dokumentima govori o potrebi proporcionalne ili paritetne zastupljenosti svih triju naroda, o konsenzusualnom odlučivanju njihovih predstavnika, o tome da u BiH, uz Vijeće građana treba postojati i Vijeće naroda koje bi omogućavalo zaštitu nacionalnih interesa, o potrebi unutrašnje podjele BiH, uz ostalo i na etničkom principu itd. Ipak, između Cutileirovog plana i predlaganog "ustrojstvenog" modela postojale su bitne razlike.

Presudna razlika između uspoređivanih rješenja očitovala se u kontekstu regulacije etničkih statusa, a time i opsega predviđanih etničkih prava. Po međunarodnom su planu etničke skupine načelno zadržavale svoj suveren status, odnosno "njihove" su konstitutivne jedinice imale biti izvornim nositeljicama državnosti BiH. S tim u vezi, ukupno gledano, BiH je imala biti ono što se o njoj dogovore predstavnici triju naroda i njihovih jedinica. Navedeni pak model nije predviđao ikakvu etničku ili suverenost teritorijalno-autonomnih cjelina. Po njemu je BiH imala biti zasnovana na suverenosti naroda-demosi ("pravo pojedinca bit će u središtu jedinstvenih zakonskih rješenja, a iz njega će biti izvođena sva ostala prava, uključujući i prava naroda" / "Stavovi").²⁷ Jednakopravnost triju naroda, o kojoj se govorilo u spomenutim programatskim dokumentima

---

²⁵ Isto, 205.-208.

²⁶ Isto, 219.-221.

²⁷ Isto, 206.

zapravo se imala svoditi na jednakopravnost u političkoj i institucionalnoj zastupljenosti te na jednakopravnost u artikulaciji vlastitog etno-kulturnog identiteta. Tek u slučaju ugrožavanja tih oblika jednakopravnosti predviđala se mogućnost korištenja zaštitnih mehanizama. U osnovi suspenzivnog veta čiji se značaj, u nešto duljoj proceduri također mogao obezvrijediti ukoliko je takvo što volja većine ("princip konsenzusa ne može se koristiti za blokadu rada u Vijeću naroda i Predsjedništvu, što će se bliže utvrditi poslovnica rada ovih organa." / "Platforma").²⁸

Sveukupno, naspram regulacije bosansko-hercegovačkih nacionalnih statusa i odnosa navedeni bi model, promatran s najmjerodavnijeg, zakonodavnog aspekta vodio tome da bi Vijeće građana realno bilo instrumentom realizacije političke volje Muslimana/Bošnjaka. Zahvaljujući svojoj brojčanoj nadmoći u tom Vijeću bili bi u prilici praktički samostalno kreirati političko-pravni identitet BiH. U tom smislu za njihove pozicije Vijeće naroda i ne bi imalo značaja. Jer teško bi bilo zamisliti okolnosti u kojima bi Vijeće građana "proizvelo" takve zakone ili druge propise i akte od kojih bi se Muslimani/Bošnjaci trebali štiti u Vijeću naroda. Prema tome Vijeće je naroda u stvarnosti trebalo biti "u službi" brojčano manjinskih naroda tj. Srba i Hrvata. Unutar njega bi mogli blokirati one akte Vijeća građana koje ugrožavaju njihovu, na prikazani način podrazumijevanu jednakopravnost. S tim da je ostavljan prostor da se i tu blokadu, u slučaju odgovarajuće procjene može uz nešto dužu proceduru adekvatno zaobići.

Nadalje, u rečenim se dokumentima odbacuje unutrašnja podjela BiH na etničkom principu ("u Republici nije moguće organizirati administrativno-teritorijalne jedinice koje bi se osnivale na isključivoj primjeni etničkog kriterija" / "Stavovi").²⁹ Mjesto toga, zagovara se podjela na "ekonomskim, kulturnim, historijskim i etničkim kriterijima" ("Ustavni principi")³⁰ koja ne i ugrožavala multietnički karakter BiH ili "načelo jedinstva različitosti svojstveno cijeloj teritoriji Republike" ("Stavovi").³¹ Mogle bi biti oformljene najmanje četiri (Sarajevo, Mostar, Banja Luka i Tuzla / "Stavovi ") ili, kako se navodi, optimalno devet autonomnih cjelina, odnosno regija (Sarajevo, Banja Luka, Tuzla, Mostar, Zenica, Doboje, Bihać, Goražde, Trebinje / "Ustavni principi").³² No i teritorijalne jedinice predviđane Cutileirovim

---

28 Isto, 184.

29 Isto, 206.

30 Isto, 219.-220.

31 Isto, 205.

32 Isto, 206, 220.

planom imale su biti formirane, osim na etničkom i na ekonomskom, zemljopisnom, povijesnim, vjerskom, kulturnom, obrazovnom, transportnom, komunikacijskom kriteriju. Pored toga pri njihovoj kreaciji, kako je stajalo u dodatku Cutileirovom planu od 1. travnja 1992.³³ valjalo je uvažiti, u onoj mjeri u kojoj bi to međunarodni posrednici držali opravdanim i volju samih građana. Dakle i one su predviđale multietnički sastav samoupravnih cjelina a time i očuvanje bosansko-hercegovačkog multietnicizma "na cijeloj teritoriji Republike". Unutar njih bi doduše pojedini narod bio brojčanom većinom. No, kod svake podjele, pa tako i kod one predlagane od spomenute Vlade i Predsjedništva, bilo je nemoguće izbjeći da u autonomnim cjelinama neka od zajednica ne bude brojčanom većinom, a neka manjinom. S tim u vezi, niti po ovom pitanju ponuđeni model naizgled nije predstavljao potpunu negaciju Cutileirovog plana.

Glavna razlika između jedinica koje su predviđane Cutileirovim planom i onih koje bi proizišle iz predlaganog modela očitovala se u drugom kontekstu. Proizlazila je iz same definicije BiH, iz određenja njene državnosti. Po Cutileirovom planu one su, u esencijalnom smislu imale biti izvorištem državne suverenosti BiH. Pored ostalog to je sugeriralo i njihovo imenovanje "konstitutivnim jedinicama". U tom smislu etničke većine unutar njih, koliko god BiH bila integriranom imale bi sposobnost da presudno odrede političko-pravnu zbilju unutar okvira "vlastitih" samoupravnih cjelina. Postojali bi dijelovi BiH koji bi unatoč svom multietničkom karakteru primarno očitovali srpsku, hrvatsku ili muslimansku/bošnjačku dimenziju identiteta BiH. S tim da bi oni, kako je navedeno na jednakopravnoj osnovi formulirali zajednički, nadnacionalni ili tronacionalni identitet BiH. Primarno u tom kontekstu valja promatrati protivljenje rečene Vlade i Predsjedništva primjeni "etničkog kriterija" pri iznalasku rješenja za BiH. Stoga je razumljivo da, sukladno stavu o izvorištu državnosti BiH u spomenutim dokumentima nema govora o suverenosti predviđanih regija. Riječ je imala biti o administrativnim jedinicama uspostavljenim od strane države BiH unutar kojih bi značaj autonomije etničkih većina bio limitiran na gospodarska i kulturna pitanja. Takva unutrašnja podjela u bitnome ne bi dovodila u pitanje kompetencije središnje vlasti, odnosno ničim ne bi ugrozila dominaciju volje većine na cjelokupnoj prostornosti BiH. Ona nije imala funkciju, kako su njeni promotori isticali, očuvanja "načela jedinstva različitosti svojstvenog cijeloj teritoriji

---

33 "Saglasje na papiru", Osl. (Sarajevo), 02. IV. 1992., 1.

Republike" već funkciju etabliranja muslimanske/bošnjačke političke dominacije na razini cijele teritorije BiH.

Sve u svemu, unatoč pojedinim sličnostima s Cutileirovim planom, riječ je bila o modelu po kojem je BiH imala biti unitarnom decentraliziranom državom. Protivljenje koje je njegovim posredstvom iskazano prema "etničkom principu" u stvarnosti je predstavljalo protivljenje rješenju po kojem bi BiH, shodno svom Ustavu profunkcionirala kao država triju suverenih i u tom smislu jednakopravnih naroda. Mjesto toga nudio je, spretno se pozivajući na potrebu očuvanja multietnicizma, takvu BiH u kojoj bi faktički jedino Muslimani/Bošnjaci bili suvereni u "punom kapacitetu". Druga dva naroda zapravo bi im bila ravnopravna tek s aspekta artikulacije vlastitih nacionalno-kulturnih identiteta. Unutrašnja podjela koju je predviđao ne bi bila u svrsi zaštite i afirmacije etničkih statusa i odnosa te kao takva ne bi sprječavala da BiH na cjelokupnoj svojoj prostornosti de facto funkcionira kao muslimanska/bošnjačka nacionalna država.

Nakon rušenja Cutileirovog plana, muslimanska/bošnjačka strana u prilici je otvoreno zastupati onakav oblik uređenja BiH kakav je iskazan u navedenim programskim dokumentima. Sukladno njihovim odrednicama, do tog će cilja pokušati doći na dva načina. U prvom redu ulagat će napore u poticanje takve vrste međunarodnog angažmana koji bi doveo do potpunog vojnog slamanja srpske strane. Time bi se stvorili optimalni uvjeti za naznačeni oblik unitarizacije BiH.³⁴ No, kako je mogućnost takvog angažmana bila neizvjesna, paralelno će se djelovati i u drugom, manje zahtjevnom pravcu s ciljem da međunarodna zajednica prihvati projekt unitarizacije te da ga uz odgovarajuće pritiske nametne njegovim protivnicima unutar BiH. Svakako, u oba slučaja bilo je nužno ispropagirati "novu" muslimansku/bošnjačku platformu. Posebice pred Londonsku konferenciju o bivšoj Jugoslaviji na kojoj se "otvarala" mogućnost redefinicije međunarodne politike prema BiH. U tom smislu, indikativan je bio susret ministra vanjskih poslova BiH Harisa Silajdžića s vršiteljem dužnosti državnog tajnika SAD-a Lawrenceom Eagleburgerom³⁵ neposredno prije iste Konferencije zakazane za kraj kolovoza 1992.

³⁴ M. TUĐMAN, Istina o BiH, 183.-186.

³⁵ Barbara CROSSETTE, "Bosnia, Fearing Ethnic Partition, Will Propose 4 Local Authorities" (<http://www.nytimes.com/1992/08/20/world/bosnia-fearing-ethnic-partition-will-propose-4-local-authorities.html?pagewanted=1>)

3. Vance-Owenov plan unitarne decentralizirane Bosne i Hercegovine

Na Londonskoj konferenciji 26-28. kolovoza date su bitne naznake o konačnom preoblikovanju službenog međunarodnog odnosa prema unutrašnjem uređenju BiH u skladu s koncepcijom muslimanske/bošnjačke strane koju je prilikom otpočinjanja Konferencije ukratko izložio i sam Alija Izetbegović:

"Naša Vlada je pripremila i studiju o budućem ustavnom uređenju BiH. Ja o tome ovdje ne bih detaljnije govorio. Želim da iznesem samo dva osnovna principa na kojima bi se temeljio budući ustav: 1. BiH će biti demokratska, sekularna država, zasnovana na suverenitetu građana i ravnopravnosti nacija; 2. Ona će biti decentralizirana država, sa širokom regionalnom i lokalnom samoupravom (...) Odbijte planove o podjeli BiH i suzbijte apetite takve vrste. Ako to ne učinite, agresor će, umjesto kazne, dobiti nagradu..."³⁶

Tako je, sukladno novonastalom međunarodnom raspoloženju, poticanom i gore navedenim, Izetbegovićevim stajalištem, supredsjedatelj Konferencije Cyrus Vance izjavio kako se "koncept podjele BiH na srpske, hrvatske i muslimanske teritorije, poznat kao kantonizacija, u prošlosti pokazao neprihvatljivim."³⁷ Također, za trajanja Konferencije Lawrence Eagleburger izrazio je podršku teritorijalnom integritetu BiH i njenoj "legitimnoj vladi" te očitovao snažno protivljenje "kantonizaciji" dovodeći je u vezu s etničkim čišćenjem.³⁸ Ovakvi su istupi jasno upućivali na to da međunarodna zajednica odustaje od Cutileirovog plana i složenog uređenja. Ujedno bili su svojevrsnim nagovještajem njenog budućeg, prema unitarizaciji BiH usmjerenog djelovanja. Stoga je razumljivo da, barem do daljnjeg, nije pridavan politički značaj, na istoj Konferenciji izraženoj spremnosti srpske strane da u korist mirovnog rješenja, takvog koje bi unutar složeno uređene BiH omogućilo egzistenciju RS, prepusti oko petine teritorija pod

³⁶ Alija IZETBEGOVIĆ, Sjećanja, Sarajevo 2001., 129.-130.

³⁷ Kasim I. BEGIĆ, Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma 1991-1996., Sarajevo 1997., 104.

³⁸ Lawrence EAGLEBURGER (izjave), "London conference to galvanize international action", 27. VIII. 1992. U.S. Department of State Dispatch, 10517693, Sep92 Supplement London Conference, Svezak. 3, Broj 35 (<http://search.ebscohost.com/>)

svojom kontrolom.³⁹ Jer, kako je izjavio Eagleburger, "nećemo prihvatiti ništa drugo do povratak na stanje prije izbijanja rata".⁴⁰

Sam David Owen, koji je preuzeo ulogu supredsjedatelja Konferencije "u ime" EZ-a, navodi da se pri izradbi novog plana ipak intenzivno razmišljalo o ponudi rješenja po kojem bi BiH bila "labava federativna država triju etničkih jedinica koje nisu teritorijalno jedinstvene", odnosno "koje je u osnovi bilo prijedlogom o kojem je u proljeće 1992. godine pregovarao Cutileiro." No, od toga se odustalo jer iako je taj prijedlog "predsjednik Izetbegović 18. ožujka isprva bio prihvatio, kasnije je promijenio mišljenje, pa smo smatrali da je prošlo premalo vremena od tog odbijanja da bismo na planu napravljenom na toj osnovi dali bilo kakve izgleda u međunarodnoj zajednici, a da se o Izetbegoviću i ne govori." Napokon, odlučeno je da iduće međunarodno rješenje ponudi takvo uređenje po kojem bi BiH bila unitarnom decentraliziranom državom.⁴¹ Kako proizlazi, međunarodna je zajednica s pozicija nepristranog arbitra dospjela na poziciju u kojoj rješenje za BiH dovodi isključivo u kontekst muslimanskih/ bošnjačkih interesa u toj zemlji. Odustaje od mogućnosti uređenja BiH kao "labave federativne države" tj. kao izrazito integrirane konfederativne tvorevine, što je po Cutileirovom planu imala biti, jer takvo što nije prihvatljivo Muslimanima/Bošnjacima. Pri tome se niti ne pomišlja da ih se određenim političkim pritiscima pokuša navesti da prihvate model čije je prihvaćanje bilo uvjetom priznanja BiH. Nasuprot, kako se ne bi otežavalo vlastite pozicije, posebice naspram međunarodne, Muslimanima/Bošnjacima sklone javnosti pristaje se na ustrojstvo koje su upravo oni predlagali.

Izradba novog plana odvijala se pod vodstvom Marttija Ahtisaarija unutar Radne skupine za BiH Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji (MKBJ). O samom uobličavanju tog plana, o tome na koji je način formalizirana podrška međunarodne zajednice projektu unitarne BiH dobar uvid pruža "Izvjješće supredsjedatelja o izradi nacrtu ustavnog ustrojstva BiH" prezentirano MKBJ u studenom 1992.⁴² U njemu se, pored ostalog, navodi kakve su inicijalne pozicije zauzimali predstavnici triju naroda u pogledu ustrojstva BiH. Tako se iznosi da su Muslimani/Bošnjaci bili za "centraliziranu, unitarističku

39 "Londonske diobe", SD (Split), 29. VIII. 1992., 15.; "Nerazumljivo zadovoljstvo", SD (Split), 30. VIII. 1992., 12.

40 L. EAGLEBURGER, "London conf. to galvanize inter. action".

41 D. OWEN, Balk. odiseja, 98.-99.

42 M. TUĐMAN, Istina o BiH, 272.-289.

državu, podijeljenu na nekoliko područja, koja bi imala samo administrativnu funkciju". Nadalje, za Srbe se kaže da su stajali na stanovištu "da bi se zemlja morala podijeliti na tri neovisne države, muslimanskog, srpskog i hrvatskog naroda, od kojih bi svaka imala vlastiti međunarodni zakonski identitet, a međusobno bi te tri države mogle tvoriti labavu konfederaciju radi usklađivanja nekih aktivnosti". Za hrvatsku se stranu tek konstatira da je "podupirala kompromisno gledište", u osnovi⁴³ ono koje se očitivalo u Cutileirovom planu. Nakon tih konstatacija supredsjedatelji oštro odbacuju srpski prijedlog uređenja. Pri tome nude obrazloženje koje je praktički istovrsno muslimansko/bošnjačkoj argumentaciji (v. Filipović, 2000.: 240) po kojoj se unutrašnja podjela BiH ne može postići jer je stanovništvo "nerazdvojivo pomiješano", po kojem "nema načina da se stvore tri teritorijalne odvojene države", da se takvo što "može postići jedino procesom prisilnog preseljenja pučanstva", da bi takva BiH "bila vrlo nestabilna" jer bi hrvatska i srpska jedinica "potpuno sigurno uspostavile čvršće veze" s Hrvatskom i Srbijom nego "s ostale dvije jedinice BiH."⁴⁴

Kako je u istom dokumentu, pored srpske i muslimanska/bošnjačka opcija unitarne centralizirane BiH ocjenjena neprihvatljivom jer je "ne bi prihvatile barem dvije glavne etničke/vjerske skupine...obzirom na to da ne bi štitila njihove interese",⁴⁵ a da su što je istaknuto, hrvatske inicijalne pozicije opisane kao kompromisne bilo bi očekivano da su i sami supredsjedatelji, kao odgovorni medijatori u konačnici ponudili kompromisno rješenje. No, sukladno novonastalim prilikama unutar kojih je temeljni kompromis trebao biti učinjen između službene međunarodne "bosansko-hercegovačke" politike i promuslimanski/bošnjački opredijeljene javnosti, procijenjeno je da je uređenje BiH kao unitarne decentralizirane države najbolje rješenje. I u samom se "Izvješću" "otkrivaju" razlozi takve odluke. Tako u njegovom nastavku stoji da "strana koja je u početku zagovarala centraliziranu državu s 95 administrativnih jedinica, sada predlaže (nakon pregovora, S.M.) da u decentraliziranoj strukturi broj pokrajina bude između šest i osamnaest."⁴⁶ Dakle, za međunarodne posrednike presudno je da takvo uređenje, u novonastalim okolnostima odgovara "bosanskoj Vladi". Jer ako je tako nema razloga za njegovu problematizaciju na međunarodnoj

---

43 Isto, 274.

44 Isto, 275.

45 Isto.

46 Isto, 276.

sceni. O tome pak koliki je direktni utjecaj imala muslimanska/bošnjačka strana na izradbu novog plana svjedoči akademik Muhamed Filipović koji je bio uključen u njegovu konkretizaciju. Kako tvrdi, Marti Ahtisaari je "veoma zaslužan za lansiranje osnovne ideje plana, koji je kasnije s pravom nazvan Vance-Owenov plan...Tu osnovnu ideju smo razradili zapravo Ahtisaari i ja" ... "naš mjesec dana dug i veoma naporan rad ...na pripremanju nacrtu principa za buduće ustavno-pravno ustrojstvo BiH, donio je prve rezultate. Lansiran je prvi nacrt tih principa..."⁴⁷

Do prezentacije inicijalne verzije novog plana unutrašnjeg ustrojstva BiH došlo je 28. listopada 1992. Tada je predložen "Nacrt ustavnog ustrojstva za BiH".⁴⁸ Već prilikom predstavljanja tog dokumenta, koji će pretrpjeti tek neznatne promjene u procesu finalizacije, njegovi su međunarodni promotori ukazivali na to da je nastao, "zaobilaženjem" srpskih i hrvatskih te uvažavanjem muslimanskih/bošnjačkih "ustrojstvenih" zahtjeva. Tako je glasnogovornik Konferencije Fred Eckhard saopćio da su "u stvaranju Nacrta ustava, odbijeni zahtjevi Srba za priznanjem njihove države u BiH kao labavoj konfederaciji, kao i zahtjevi vodstva hrvatske zajednice za zasebnim entitetom unutar BiH kao federacije." Pored toga saopćio je da "Nacrt" ustava pruža okvir za "očuvanje suverenosti BiH kao države... bez razdiobe u etnički utemeljene entitete."⁴⁹ Obzirom na istaknuto, na činjenicu da je "Nacrt" svoje izvorište imao u muslimanskoj/bošnjačkoj platformi unutrašnjeg uređenja BiH iz srpnja i kolovoza 1992., da su u njegovoj kreaciji direktno sudjelovali, na sam karakter njegovih rješenja, razumljivo da su ga Muslimani/Bošnjaci podržali. Kako navodi David Owen: "Bosanska je Vlada na početku bila oduševljena u tolikoj mjeri da je ministar vanjskih poslova Haris Silajdžić povukao u stranu Herba Okuna (zamjenik Cyrusa Vancea, S.M.) i zatražio da se naši ustavni prijedlozi 'nametnu' svim stranama."⁵⁰ U osnovi Srbima i Hrvatima.

Srbi su krajnje negativno doživjeli predloženi "Nacrt". Nasuprot njegovim rješenjima nastavili su insistirati na

---

47 Muhamed FILIPOVIĆ, Bio sam Alijin diplomata, Bihać 2000., knj. 1., 188, 233.

48 M. TUĐMAN, Istina o BiH, 261.-269.

49 Miroslav KRMPOTIĆ, Ivo TOMLJANOVIĆ, Emil MAKOVIČKA (istražili i pripremili), Kronologija rata – Hrvatska i Bosna i Hercegovina 1989-1998., Zagreb 1998., 213.

50 D. OWEN., Balk. odiseja, 102.

svojim dotadašnjim zahtjevima.⁵¹ U tom smislu indikativan je "Prijedlog ustavnog uređenja BiH delegacije RS" od 1. studenog 1992.⁵² u kojem se zalažu za reorganizaciju te zemlje u "tri nacionalne države tri suverena naroda: Srba, Muslimana i Hrvata." Pri tome, kako tvrde polaze od Cutileirova plana "kojeg su tri strane bile prihvatile u okviru Konferencije o BiH pod pokroviteljstvom EZ-a".⁵³ Ujedno, navode da "ne vide razloga zbog čega su kopredsjednici dopustili da se ovaj dokument dezavuiraju" jer je za njih "kao baza pregovora, nezaobilazan." Također, protiv se, po "Nacrtu" predviđanoj snažnoj, poslijeratnoj infiltraciji međunarodne zajednice u BiH obrazlaganoj potrebom angažmana oko provedbe mirovnih rješenja te zaštite ljudskih prava. U srpskom se pak "Prijedlogu" tvrdi da bi time međunarodna zajednica "narode na prostorima BiH direktno stavila pod tuđe starateljstvo."⁵⁴ U stvarnosti, riječ je bila o pribojavanju da će se takvom infiltracijom omogućiti novi vid međunarodno-muslimanskog/bošnjačkog pritiska prema protivnicima unitarizacije BiH.

Obzirom da je neposredno prije pojave „Nacrta“ Glavni odbor HDZ BiH donio „Političku povelju“⁵⁵ u kojoj se izjasnio „za BiH kao državu konstitutivnih jedinica, kao jedinog mogućeg rješenja koje će jamčiti sva građanska i nacionalna prava Hrvata“,⁵⁶ praktički za Cutileirov plan, razumljivo je da su Hrvati na ponuđeni dokument gledali sa zadržkom. Tako ga je čelnik HDZ-a BiH Mate Boban ocijenio kao "vrlo konstruktivnu platformu iako s mnogo nedostataka koji se mogu prevladati". Istodobno je naglasio da bi se BiH trebala sastojati od "tri konstitutivne jedinice koje bi bile podijeljene u više regija." Same bi regije imale etničku većinu pojedine etničke zajednice ali bi u njima "pripadnici drugih naroda mogli živjeti u punoj slobodi i uživati ista demokratska prava kao i većina".⁵⁷

Početak siječnja 1993. došlo je do kompletirane ponude novog, kolokvijalno rečeno Vance-Owenovog plana.⁵⁸ Pri tome je prezentiran i odgovarajući zemljovid unutrašnje raspodjele (v. priloženu kartu i tablicu br. 2). Po njemu se BiH imala sastojati od deset provincija koje, kako

---

51 "Vance i Owen izvan vremena i prostora", SD (Split), 30. X. 1992., 12.; "Nešto između" i "Nakon svega Libanon", SD (Split), 31. X. - 01. XI. 1992., 13.-14.

52 M. TUĐMAN, Istina o BiH, 293.-303.

53 Isto, 294.

54 Isto, 295.

55 Isto, 257.-260.

56 Isto, 258.

57 "Boban: Prihvatljivo usprkos nedostacima", SD (Split), 30. X. 1992., 40.

58 M. TUĐMAN, Istina o BiH, 309.-314.

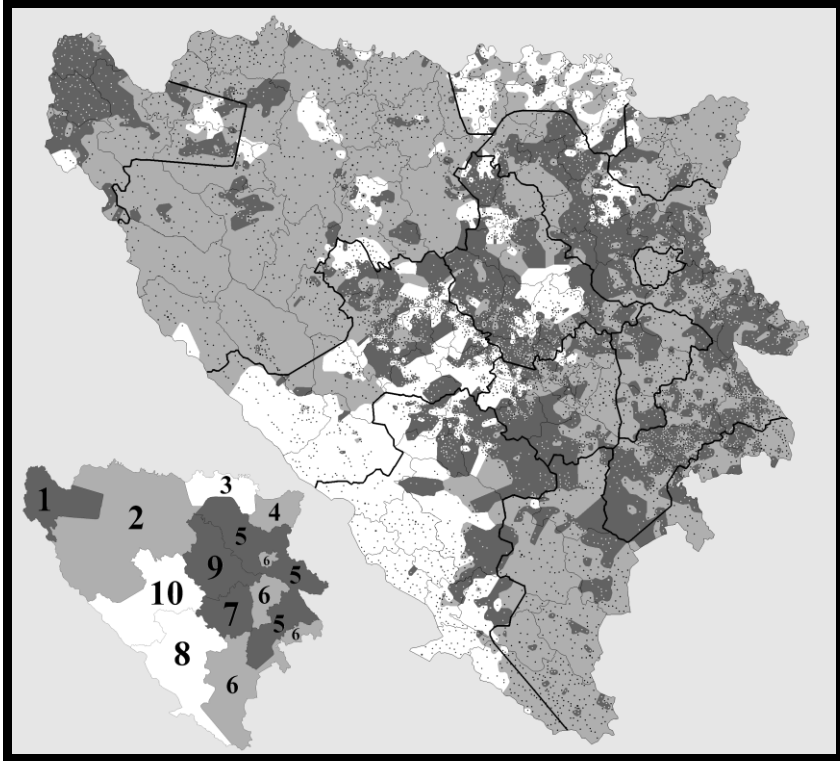
je izričito stajalo u planu, nisu imale biti smatrane provincijama bilo kojeg od triju naroda. Ipak, kako bi on barem u nekoj mjeri bio prihvatljiv Hrvatima i Srbima provincije su u osnovi kreirane na etničkom principu. Stoga je glavnina njih imala čak i izrazitu većinu pojedinog naroda. Taj je realitet vrlo brzo doveo do toga da su u zbilji doživljavane kao provincije brojčano većinskih naroda unutar njih. Kako je Vance-Owenov plan predviđao unitarnu BiH rečeni je "ustupak" brojčano manjinskim narodima bio od sporednog značaja. No, u ozračju očitovane spremnosti međunarodne zajednice da (dodatno) sankcionira pretpostavljano srpsko ili hrvatsko protivljenje planu, pokazao je svoju smislenost.

Tako su Hrvati, uvelike zanemarujući njegov unitarni karakter prihvatili ponuđeni plan odmah po prezentaciji. Prvenstveno stoga što su "hrvatske" provincije, prema rezultatima popisa 1991. imale zauzimati 26.48% BiH.⁵⁹ Pri tome nisu pridavali dalekosežniji značaj tome što je, posve izvjesno, prostor na kojem se imala formirati travnička provincija, koji je zauzimao 10.88% BiH i na kojem je po popisu 1991. bilo oko 44% Hrvata i 38% Muslimana/Bošnjaka do pojave plana postao većinski muslimanski/bošnjački (autorov proračun) te da je time stvorena pretpostavka da i ta provincija bude "muslimanska/bošnjačka". Taj je realitet bio jasan kreatorima plana no, kako kaže Owen "nije im bilo u interesu previše na to upozoravati".⁶⁰ Također, uvažavanje (i) etničkog načela pri unutrašnjoj podjeli te prostiranje "srpskih" provincija na nekih 42.54% BiH uvelike je utjecalo na podršku koju je Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) pružila Vance-Owenovom, za unitarizaciju BiH afirmativnom planu. Uz ostalo i s ciljem ukidanja dotadašnjih sankcija i izbjegavanja novih.

---

59 Franjo BORAS, Kako je umirala Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina, Mostar 2002., 120.; M. KRMPOTIĆ, I. TOMLJANOVIĆ, E. MAKOVIČKA, Kronologija rata u Hrv. i BiH, 231.-232.; Višnja STAREŠINA, Vježbe u laboratoriju Balkan, Zagreb 2004., 137.

60 D. OWEN, Balk. odiseja, 120.

Etnička karta Bosne i Hercegovine (1991.) i njena provincijalna organizacijapo Vance-Owenovom planu (siječanj 1993.)

Legenda:

VEĆA KARTA:

- tanke crte – vanjske granice BiH i njenih općina (1991);
- podebljane crte – linije između bosansko-hercegovačkih provincija predviđanih Vance-Owenovim planom (siječanj 1993);
- bijelo, sivo, tamno – hrvatski, srpski, muslimanski/bošnjački etnički prostori

MANJA KARTA:

- bijelo, sivo, tamno – provincije s hrvatskom, srpskom, muslimanskom/bošnjačkom većinom (1991)
- 1-10 – broj svake od provincija

Etničku kartu izradio dr.sc. Saša MRDULJAŠ prema podacima: Jakov GELO, Marinko GRIZELJ, Anđelko AKRAP (priredili), Stanovništvo Bosne i Hercegovine – narodnosni sastav po naseljima, Zagreb 1995.

O tome kakav je bio stvarni stav Muslimana/Bošnjaka prema ponuđenom međunarodnom rješenju vrlo upečatljivo svjedoči zadnji veleposlanik SAD-a u Jugoslaviji Warren Zimmermann: "Ja sam, naime, nekoliko dana prije sastanka (s državnim tajnikom SAD-a Warenom Christopherom održavanog krajem siječnja 1993., S.M.) bio u Vanceovom uredu u Ženevi, kad je do Vancea i Owena došla reakcija bosanske Vlade na taj plan. Ta je reakcija bila ne samo pozitivna, već je plan bio primljen s oduševljenjem; Muslimani su rekli da su odmah voljni dati svoju potporu. Vance im je savjetovao da ipak malo pričekaju zato što se bojao da će brzi pristanaka Muslimana izazvati Srbe da povise cijenu. Upoznavši ga sa tim, rekao sam Christopheru da su bilo kakve primjedbe Muslimana u tom trenutku nedvojbeno taktičke prirode i da će oni na kraju vjerojatno prihvatiti plan."⁶¹ Sukladno dobivenom savjetu, Muslimani/Bošnjaci su određeno vrijeme pokušavali u javnosti ostaviti dojam svog protivljenja novom međunarodnom modelu. U tom su smislu, posebice problematizirajući kartografska rješenja išli čak do toga da su sam plan – koji je, kako je istaknuto, nastao prema njihovim zahtjevima te u čijoj su kreaciji, uključujući i iscrtavanje zemljovida⁶² direktno sudjelovali – prikazivali kao daljnji doprinos podjeli BiH, kao poticaj očuvanju rezultata etničkog čišćenja a time i uništenju bosansko-hercegovačkog multietnicizma.

U svakom slučaju su navedene, taktičkim razlozima motivirane pritužbe, izuzetno poticajno djelovale na formiranje izrazito negativnog stava dominantnog, Muslimanima/ Bošnjacima sklonog dijela međunarodne javnosti prema "nakaznom" Vance-Owenovom planu.⁶³ Primjerice, tako je u kolumnist The New York Timesa Antony Lewis, potpuno neopterećen pozicijom Hrvata u kontekstu predloženog plana tvrdio: "Bosanski Muslimani, najveća skupina u zemlji i žrtve srpske agresije, u biti su izvrgnuti pritisku da prihvate rezultate agresije, prozirno zamaskirane u političko rješenje....Teoretski će postojati bosanska država, ali sporazum je ne opisuje kao 'suverenu'...Nema

61 W. ZIMMERMANN, Izvori jedne katastrofe, 257.

62 M. FILIPOVIĆ, Bio sam Alijin diplomata, 242.

63 Richard HOLBROOKE, Završiti rat, Sarajevo 1998., 50.

odredbi za zaštitu manjina u različitim provincijama...Sa sporazumom poput ovog, što će bosanske Muslimane vratiti u provincije iz kojih su Srbi protjerali njihove obitelji i izmasakrirali njihove sunarodnjake? U stvarnosti, Srbi će ostvariti cilj svog ubilačkog 'etničkog čišćenja'...Zbog čega Cyrus Vance vrši pritisak na žrtve da prihvate jedan ovakav sporazum?"⁶⁴ Dakle sporazum koji je, uvelike američkim zalaganjem nastao iz muslimanske/bošnjačke platforme unutrašnjeg uređenja BiH.

Tablica br. 2: Provincije Vance-Owenovog plana

PROVINC IJA	VEĆINA 1991.	% TERITORIJA ⁶⁵
1. Bihać	Bošnjaci	6.14
2. Banja Luka	Srbi	26.47
3. Odžak	Hrvati	3.89
4. Bijeljina	Srbi	3.04

PROVINC IJA	VEĆINA 1991.	% TERITORIJA ⁶⁶
5. Tuzla	Bošnjaci	14.04
6. Nevesinje	Srbi	13.03
7. Sarajevo	Bošnjaci	4.18
8. Mostar	Hrvati	11.71

⁶⁴ "Abroad at Home; Beware of Munich", The New York Times (New York), 08. I. 1993. (<http://www.nytimes.com/>)

⁶⁵ Autorov proračun na temelju priložene etničke karte BiH

⁶⁶ Autorov proračun na temelju priložene etničke karte BiH

9. Zenica	Bošnjaci	6.62
10. Travnik	Hrvati	10.88

Drugi razlog zbog kojeg muslimanska/bošnjačka strana nije "žurila" s prihvaćanjem plana bio je vezan uz karakter tadašnje američke politike prema BiH. Naime, tijekom predsjedničke kampanje, odnosno sve do svoje inauguracije krajem siječnja 1993. Bill Clinton je iskazivao podršku mogućnosti inozemnog vojnog angažmana na slamanju bosansko-hercegovačkih Srba te tome da se naoružavanjem Muslimana/Bošnjaka osigura poraz srpskih snaga. Realizacija tih solucija omogućavala je muslimanskoj/bošnjačkoj strani da vlastite ciljeve provede bez bitnijih ustupaka protivnicima unitarizacije BiH. Razumljivo da je stoga tim solucijama davala prednost naspram rješenja koja su se imala postići unutar, raznoraznim kompromisima prožetim pregovorima. Stoga su "odugovlačenjem" prihvaćanja plana htjeli vidjeti može li nova američka politika prema BiH uistinu otvoriti, njima prihvatljiviju, vojnu opciju "rješenja" bosansko-hercegovačke problematike. No, već u veljači, nakon što je novi predsjednik preuzeo vlast, a time i odgovornost otpočinje proces redefinicije njegovog pristupa BiH. Sada, nakon stjecanja potpunijeg uvida u karakter bosansko-hercegovačkih odnosa ne samo da se oblikuje podrška mirnom rješenju već se daju i jasne naznake američkog protivljenja ikakvom relevantnom vojnom angažmanu u kontekstu BiH. Čak se problematizira i američko vojno uključivanje u implementaciju, eventualno prihvaćenog plana.⁶⁷ Praktički, potporu Muslimanima/Bošnjacima svodi se na one izmjene Vance-Owenovog plana koje su trebale umanjiti nekakav njegov, multietnicizmu protivan značaj. S

---

67 M. KRMPOTIĆ, I. TOMLJANOVIĆ, E. MAKOVIČKA, Kronologija rata u Hrv. i BiH, 242.; M. NOBILO, Hrvatski feniks, 599.

tim u vezi, nakon što je navodno muslimansko/bošnjačko "nezadovoljstvo" mirovnim rješenjem "amortizirano" dodatnim naglašavanjem neetničkog karaktera podjele te minimalnim teritorijalnim izmjenama, prvenstveno u korist provincija s muslimanskom/bošnjačkom većinom dolazi, krajem ožujka do muslimanskog/ bošnjačkog, američkim utjecajem potaknutog, prihvaćanja ponuđenog plana.⁶⁸

Podrška koju je SRJ pružila Vance-Owenovom planu kao i taktičkim razlozima potaknuto muslimansko/bošnjačko „nezadovoljstvo“ prema njegovim rješenjima, nisu imali utjecaja na bosansko-hercegovačke Srbe. Oni su ustrajno odbijali Vance-Owenov plan, formalno zbog kartografskih („vrh ledenog brijega“), a stvarno i zbog ustavnih principa. Ujedno, nastavili su manifestirati spremnost za prihvaćanjem onog mirovnog modela po kojem bi BiH bila uređena sukladno njihovom doživljaju Cutileirova plana. U osnovi, zalagali su se za rješenje koje bi osiguralo, ne samo postojanje već i određeni subjektivitet RS te njenu teritorijalnu kompaktnost. S tim da bi pristali na okončanje ratnih sukoba, na egzistenciju unutar bosansko-hercegovačkog državnog okvira te, prema najavama datim još na Londonskoj konferenciji, na povlačenje s dijela teritorija pod vlastitom kontrolom. Do one razine koja bi omogućila da RS obuhvaća onoliko prostora koliko su zauzimali srpski etnički krajevi u BiH tj. oko polovice njenog teritorija. Pri tome su iskazivali namjeru da ustraju na svojim stavovima i po cijenu daljnjih međunarodnih pritisaka pa i izolacije od strane same SRJ.

4. Politička „sudbina“ Vance-Owenovog plana

Stajalište bosansko-hercegovačkih Srba te odlučnost da na njemu ustraju pokazali su se nepremostivom preprekom za tadašnji, "ratni" pokušaj izravne unitarizacije BiH. Postajalo je očitim da se sankcijama, izolacijom, pritiscima ne može oslabiti Srbe do te mjere da prihvate rješenja Vance-Owenovog plana. Štoviše, upravo za njegove aktuelnosti osvajaju muslimanske/ bošnjačke krajeve jugoistočne Bosne svodeći Srebrenicu, Žepu i Goražde na izolirane enklave pod nadzorom Armije BiH. Time su uspjeli ne samo proširiti prostore pod svojom kontrolom na nekih 66% BiH već i stvoriti međunarodnoj zajednici još jednu, dodatnu brigu.

---

68 M. KRMPOTIĆ, I. TOMLJANOVIĆ, E. MAKOVIČKA, Kronologija rata u Hrv. i BiH, 248, 255.; M. NOBILO, Hrvatski feniks, 599.; Zdravko SANČEVIĆ, Pogled u Bosnu, Zagreb, 1998., 197.; D. OWEN, Balk. odiseja, 175.

Onu koja će se odnositi na ukupne pozicije spomenutih enklava te na uvjete života unutar njih. S druge strane, međunarodna zajednica nije bila spremna vojno nametati rečeni plan ili općenito unitarni oblik uređenja BiH te naknadno, čemu su se posebice protivile SAD-e, ulagati svoje napore u „oživotvorenje“ nametnutog plana. U tome je imala podršku i najvećeg dijela međunarodne javnosti. Jer jedno je bilo pružiti političku potporu muslimanskim/bošnjačkim stavovima a posve drugo suočiti se s rizicima koje bi vojna intervencija ili implementacija plana nosila sa sobom. Kako za vojnike uključene u takav angažman tako i za sam karakter međunarodnih odnosa. Posebice nakon intenziviranja ruskog utjecaja u kontekstu BiH usmjerenog, uz ostalo i na izvjesnu protekciju srpskih pozicija. Pored toga, međunarodna zajednica nije bila spremna dodatnim naoružavanjem Muslimana/Bošnjaka pružiti priliku njihovom pokušaju vojnog slamanja bosansko-hercegovačkih Srba, kako se tvrdilo, zbog bojazni da bi se na taj način dao poticaj eskalaciji rata, širenju sukoba izvan okvira BiH, stradanju vojnika UN-a u toj zemlji, nastanku humanitarne katastrofe a moguće i potpunom muslimanskom/ bošnjačkom porazu u sukobu s Vojskom RS.⁶⁹

Nakon što su početkom svibnja bosansko-hercegovački Srbi konačno odbili Vance-Owenov plan, međunarodna je zajednica dospjela na pozicije koje nisu omogućavale ikakvo rješenje bosansko-hercegovačke problematike. U osnovi nije imala rješenje za BiH i tek ga je trebala iznaći. Ona je kreacijom i ponudom plana koji je predviđao unitarnu decentraliziranu BiH te dodatnim, opsežnijim sankcioniranjem srpske strane zbog odbijanja njegovih rješenja pokazala da se poistovjećuje sa stavovima dominantnog dijela svjetske javnosti. Time se, na neki način „iskupila“ za svoje dotadašnje političke „griehove“. Ali i ta ista javnost, koja nije bila spremna podržati rizična rješenja, postajala je sve više „svjesna“ da u postojećim okolnostima pokušaji "promptne" unitarizacije BiH ne doprinose ostvarenju cilja koji je nakon izbijanja agresije postao presudan: do prestanka rata i stradanja ljudi. Štoviše, da se za trajanja tih pokušaja nastavilo, za veći dio međunarodne javnosti političkim značajem manje bitno stradanje bosansko-hercegovačkih Hrvata i Srba ali i stradanje idejno-politički favoriziranih Muslimana/Bošnjaka.

---

⁶⁹ Paolo RUMIZ, Maske za masakr, Zagreb 2000., 163.; B. SIMMS, Najsravniji trenutak, 31.-34., 66, 130.-131.

Sukladno rečenom, krajem svibnja i početkom lipnja 1993. međunarodna zajednica praktički odbacuje Vance-Owenov plan kao cjeloviti vid rješenja bosansko-hercegovačke problematike. Istovremeno otpočinje s oblikovanjem novog pristupa BiH. Takvog unutar kojeg će, sada već zbog političko-etičkih razloga nužna podrška unitarizaciji, u osnovi Muslimanima/Bošnjacima, biti limitirana pokušajima da se do mira dođe uvažavanjem sveukupnosti realiteta u svezi BiH. Kako se Srbima još jedino vojnom intervencijom moglo pokušati nametnuti međunarodno-muslimanska/bošnjačka rješenja, kako se u tadašnjim prilikama takvo što na svaki način htjelo izbjeći, međunarodnoj je zajednici preostala tek jedna mogućnost: da pokuša okončati ratne sukobe i stradanja ljudi djelomičnim uvažavanjem srpskih pozicija. Obzirom da su Srbi, na svoj način, podržavali Cutileirov plan međunarodna se zajednica u osnovi vratila njegovim rješenjima.⁷⁰ S tim da su u interesu dobivanja naznačenih srpskih "ustupaka" ta rješenja "upotpunjena" gore navedenim srpskim zahtjevima. Srpska je strana prihvatila novi međunarodni pristup, očitovan u Owen-Stoltenbergovom planu, Akcionom planu EU, Planu Kontaktne skupine, ali uz problematiziranje pitanja teritorija kojeg bi trebala prepustiti. U konačnici to će se pitanje razriješiti politički ograničenom⁷¹ teritorijalnom redukcijom RS proizišlom iz vojnih djelovanja NATO-a, HV-a, HVO-a, Armije BiH tijekom ljeta 1995. Nakon toga, uvelike na temelju plana Kontaktne skupine, biti će uspostavljena „daytonska BiH“ unutar koje RS zauzima 49% teritorija.

Obzirom da je novi međunarodni pristup proizlazio iz „potrebe“ prilagođavanja srpskim (kon)federalističkim zahtjevima nije istodobno mogao osigurati i znatnije redefiniranje srpskih pozicija u interesu unitarizacije BiH. Najznačajniji iskoraci u tom smislu očitovali su se u mehanizmima koji su "ugrađivani" u mirovna rješenja, uključujući i „daytonsko“ s ciljem omogućavanja unitarističkih tendencija nakon okončanja rata. Prvenstveno posredstvom spomenute inozemne infiltracije koja je trebala osigurati dominantnu ulogu međunarodne zajednice u poslijeratnoj BiH. Nakon propasti Vance-Owenovog plana prave pretpostavke za dugoročnu artikulaciju projekta unitarne BiH međunarodna je zajednica stvarala „na drugoj strani“, u kontekstu hrvatsko-muslimanskog/bošnjačkog dijela BiH. Naime, obzirom da su Hrvati predstavljali jedan od triju

---

70 D. OWEN, *Balkanska odiseja*, 238.

71 Karl BILT, *Zadatak mir*, Beograd 1999., 171.-172., 183.; R. HOLBROOKE, *Završiti rat*, 198.-199.; D. OWEN, *Balkanska odiseja*, 399.

bosansko-hercegovačkih naroda, da su kontrolirali dio BiH, da su podržavali međunarodno djelovanje na (kon)federalizaciji, planovi iz druge polovice 1993. formalno su predviđali uspostavu i hrvatske jedinice. No, unatoč tome što se unutar međunarodne zajednice taj pristup „opravdavao“ i hrvatskim pritiskom u korist složenog ustrojstva,⁷² Hrvati, za razliku od Srba nisu imali potencijal kojim bi se efikasno oduprli projektu unitarne BiH. Jednostavno, nisu sebi mogli dopustiti političku konfrontaciju s međunarodnom zajednicom. Naročito u vremenu unutar kojeg je pod srpskom kontrolom četvrtina Hrvatske i u kojem bi međunarodne sankcije dovele u pitanje oslobađanje tog dijela hrvatskog teritorija. Jednako tako niti hrvatska vojna komponenta unutar Oružanih snaga BiH tj. HVO, dugoročno gledano, nije mogla parirati višestruko brojnijoj Armiji BiH. To se pokazalo već za lokalnih, problematski izuzetno složenih, hrvatsko-muslimanskih/bošnjačkih sukoba,⁷³ koji izbijaju tijekom aktualnosti Vance-Owenovog plana a posebice nakon prerastanja tih sukoba u otvoreni rat početkom lipnja 1993., odnosno tijekom redefinicije međunarodnog odnosa prema BiH.

Upravo u kontekstu tog, hrvatsko-muslimanskog/bošnjačkog "rata u ratu", najupečatljivije se očitovao kontinuitet međunarodnog unitarnog djelovanja. Hrvati su za njegova trajanja podržavali ponuđene planove međunarodne zajednice usmjerene na (kon)federalizaciju BiH. Muslimani/Bošnjaci ne samo da su ih odbijali već su, nastavljajući uspješna vojna djelovanja u pravcu Hrvata, kao model regulacije, primarno hrvatsko-muslimanskih/bošnjačkih odnosa nudili rješenja koja su se u osnovi temeljila na Vance-Owenovom planu.⁷⁴ Očitovana u njihovom tadašnjem, temeljnom programatskom dokumentu tj. "Polazištima Predsjedništva BiH na pregovorima o rješenju bosanskohercegovačke krize u Ženevi" od 17. srpnja 1993.⁷⁵ Kako su tadašnje, za (kon)federalizaciju afirmativne okolnosti "tražile" određenu idejnu prilagodbu, u "Polazištima" su "stara" rješenja, nazvana "novim" imenom. Tako se faktičko zalaganje za unitarnu decentraliziranu BiH uređenu na principu regija / provincija u postojećim prilikama formalno svodi na zalaganje za federativno uređenu BiH s

72 D. OWEN, *Balkanska odiseja*, 234.-238.

73 O navedenim sukobima, posebice u Srednjoj Bosni vidjeti više kod: Charles R. SHRADER, *Muslimansko- hrvatski građanski rat u Srednjoj Bosni : vojna povijest 1992-1994.*, Zagreb, 2003.

74 M. KRMPOTIĆ, I. TOMLJANOVIĆ, E. MAKOVIČKA, *Kronologija rata u Hrv. i BiH*, 287, 293, 295.; M. TUĐMAN, *Istina o BiH*, 406, 417.-419.

75 M. TUĐMAN, *Istina o BiH*, 410.-412.

federalnim, također ne-etnički definiranim jedinicama. U svakom slučaju, otpočinje se s djelovanjem usmjerenim prema tome da dio BiH izvan srpske kontrole bude unitarno ustrojen. Jasno, takvim uređenjem, posredstvom kojeg bi Muslimanima/Bošnjacima faktički bila prepuštena, mjesto, po nuđenim planovima predviđene trećine, polovica teritorija pružalo bi daleko bolju perspektivu za dugoročnu, postratnu unitarizaciju cjelokupne BiH.

U okolnostima određenim hrvatsko-muslimanskim/bošnjačkim sukobom, naizgled paradoksalno, upravo se hrvatska strana, vojno izrazito slabija od muslimanskih/bošnjačkih snaga suočila sa međunarodnim, „političko-ustrojstvenim“ razlozima motiviranim pritiskom. Taj pritisak, uz ostavljanje prostora Muslimanima/Bošnjacima da u mjeri u kojoj mogu ratom ostvare svoje ciljeve suočio je hrvatsku stranu s mogućnošću potpunog poraza a time i egzodusa hrvatskog naroda iz BiH. Kako bi se takvo što izbjeglo ona odustaje od podrške tadašnjim međunarodnim planovima i pristaje na muslimansku/bošnjačku „mirovnu ponudu“. Tako je početkom 1994. uspostavljena Federacija BiH (FBiH).

U kontekstu Ustava tog entiteta značaj etničke suverenosti bio je sačuvan tek u dijelu u kojem se govorilo o načinu konstituiranja FBiH.⁷⁶ Sam model uređenja, čak i po pitanju provincijalne raspodjele uvelike je odgovarao rješenjima Vance-Owenovog plana. Time je došlo do njegove reafirmacije na dijelu bosansko-hercegovačke prostornosti koji je pripao FBiH. Daljnji, poslijeratni razvoj odnosa na prostoru tog entiteta dovesti će do značajne promjene njegovih ustavnih rješenja u korist političke nadmoći većinskog naroda. Prvenstveno doprinosom međunarodne zajednice koja će svoje poslijeratno „ukorjenjivanje“ u BiH te dominantan status unutar nje ponajviše iskoristiti za minorizaciju hrvatskih bosansko-hercegovačkih pozicija.⁷⁷ Uz ostalo iz Ustava FBiH biti će odstranjeni elementi koji su na određeni način „čuvali“ značaj etničke suverenosti.⁷⁸ Taj razvoj, u kojem se pojedina, „ratna“ rješenja mjenjaju u interesu muslimanske/bošnjačke strane također je sukladan „duhu“ Vance-Owenovog plana. Naime, on je nudio određene oblike zaštite interesa brojčano manjinskih naroda no

76 Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo 30. III. 1994. (<http://www.parlamentfbih.gov.ba/>)

77 Wolfgang PETRITSCH, Bosna i Hercegovina od Dayton do Evrope, Sarajevo 2002., 232.-238., 342.-356.

78 Odluka o izmjenama i dopunama Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo 19. IV. 2002. (<http://www.parlamentfbih.gov.ba/>)

istovremeno je predviđao mehanizme koji su, realno gledano posredstvom međunarodno-muslimanskog/bošnjačkog usuglašenog djelovanja trebali omogućiti obesmišljavanje tih oblika zaštite. Realno nije niti smatran „konačnim“ rješenjem već modelom koji, zahvaljujući sposobnosti vlastitog „samoponištenja“ otvara prostor drugom rješenju. Onom kod kojeg će vlast većine, odnosno muslimanske/ bošnjačke strane biti minimalno ili nikako sputavana hrvatskom i / ili srpskom političkom voljom.

5. Zaključak

Po esencijalnom dijelu svoje ustavne definicije Socijalistička Republika BiH bila je državom triju konstitutivnih, suverenih i jednakopravnih naroda tj. Hrvata, Srba i Muslimana (Bošnjaka). Dakle, svojevrsnom (kon)federacijom tih triju naroda. Međutim, tijekom komunističke vlasti nije oblikovano unutarnje uređenja kompatibilno toj odrednici. Nacionalno-afirmativne stranke koje su krajem 1990. preuzele vlast u BiH tj. tamošnji HDZ i SDS te SDA nisu se, pored ostalog uspevale dogovoriti niti oko njenog unutarnjeg ustroja. Stoga ono postaje temeljnim predmetom medijatorske uloge međunarodne zajednice u kontekstu BiH. U tom smislu ona tijekom veljače i ožujka 1992. kreira Cutileirov plan složenog uređenja BiH uvelike sukladan njenoj ustavnoj definiciji. Štoviše, obzirom da je bio jedan od preduvjeta međunarodnog priznanja te republike neformalno ga 18. ožujka prihvaćaju sve tri vladajuće stranke.

Ipak, nezadovoljna rješenjima rečenog plana, koji joj nije omogućavao političku kapitalizaciju brojačne većine, muslimanska/bošnjačka strana faktički ga odbija neposredno prije međunarodnog priznanja BiH. Time je Srbima pružila povod za otpočinjanje opsežne agresije na hrvatske i muslimanske/bošnjačke prostore kojoj je bio cilj oblikovanje teritorijalno kompaktne srpske jedinice na dvije trećine bosansko-hercegovačkog teritorija. Sam karakter srpske agresije presudno je utjecao na daljnji međunarodni pristup BiH. Srpska su osvajanja bila popraćena najgorim vidom zločinačkih djelovanja. Mada su bila usmjerena i prema Hrvatima njihove najbrojnije žrtve bili su Muslimani/Bošnjaci. Taj je realitet doveo do snažnog senzibiliziranja međunarodne javnosti prema muslimanskoj/bošnjačkoj zajednici što su njeni političari uspješno koristili. Tako su tijekom ljeta uspjeli izvršiti konačnu destrukciju Cutileirova plana te steći široku međunarodnu podršku za vlastiti prijedlog uređenja BiH kao unitarne države. Obzirom da je

zalaganje za takvo ustrojstvo dovedeno u kontekst želje za očuvanjem multietnicizma i suživota ono stječe status gotovo jedinog etički opravdanog rješenja za BiH. Usprkos tome što je u uvjetima brojčane nadmoći Muslimana/Bošnjaka faktički imalo omogućiti da ta zemlja funkcionira kao njihova nacionalna održava.

Sukladno novonastalom političkom ozračju sljedeći međunarodni, Vance-Owenov plan, finaliziran do početka 1993., predviđao je unitarnu decentraliziranu BiH. No njega su ustrajno, unatoč međunarodnim sankcijama i izolaciji odbijali Srbi tražeći povratak na, vlastitim shvaćanjima prilagođena rješenja Cutileirovog plana. Obzirom da međunarodna zajednica nije bila spremna vojno nametati Vance-Owenov model, polovicom 1993. iznova producira planove složenog uređenja BiH. Ne stoga što su kompatibilni njenom ustavnom određenju već prvenstveno zbog okončanja rata i daljnjih stradanja. Promocijom tih planova međunarodna podrška unitarizaciji, realno muslimanskoj/bošnjačkoj strani ne gubi na značaju. Ona će u drugoj polovici 1993. doći do izražaja tijekom tada aktualnog hrvatsko-muslimanskog/bošnjačkog sukoba. Za njegova trajanja Hrvati su podržavali međunarodne planove dok su ih Muslimani/Bošnjaci, zalažući se i dalje za unitarizaciju – odbijali. No svejedno upravo se hrvatska strana suočila s snažnim međunarodnim pritiskom i to u vremenu dok su bosansko-hercegovački Hrvati bili izloženi agresiji četverostruko brojnije muslimanske/bošnjačke Armije BiH. U tim okolnostima dovedeni su u poziciju da prihvate političku integraciju s Muslimanima/Bošnjacima u okviru tada oblikovane Federacije BiH. Uvelike zasnovane na rješenjima Vance-Owenovog plana. S druge strane Srbi su uspjeli u namjeri da im se posredstvom međunarodnih planova, u konačnici daytonskog osigura pravo na vlastitu jedinicu unutar BiH. S tim da je u istom planu ostavljeno dovoljno prostora za nastavak međunarodno-muslimanskog/bošnjačkog djelovanja na unitarizaciji BiH u poslijeratnim prilikama.

Tablica br. 3:
 OBLIKOVANJE UNUTRAŠNJEG UREĐENJA BOSNE I
 HERCEGOVINE

UNITARNA DECENTRALIZIRANA BOSNA I HERCEGOVINA					
DOKUMENTI	"PLATFORMA" →	VANCE-OWENOV PLAN →	"POLAZISTA" →	USTAV FED. BIH →	→ ↓
DATUM	LIPANJ 1992.	SIJEČANJ 1993.	SRPANJ 1993.	OŽUJAK 1994	
VLAST	VECINA→M/BOŠN JACI	VECINA→M/BOŠNJACI	VECINA→M/BOŠN JACI	VECINA→MUS/BOŠN JACI	
ZA MEĐ. ZAJEDNICU ODBILI		RJEŠENJE MUS/BOŠ. PITANJA SRBI			
SANKCIJE		DA			PLAN KON. SKUP. → SRPANJ 1994.
					DAYTON. SPOR. STUDENI 1995.
(KON)FEDERATIVNA BOSNA I HERCEGOVINA					
DOKUMENTI	USTAV SR BIH →	CUTILEIROV PLAN →	OW-STOLT. PLAN →	AKCIONI PLAN EU →	→ ↑
DATUM	1943-45/1974.	OŽUJAK 1992.	KOLOVOZ 1993.	PROŠINAC 1993.	
VLAST	HRVATI, SRBI, M/BOŠ.	H,S,M JEDINICA	H,S,M JEDINICA	H,S,M JEDINICA	
ZA MEĐ. ZAJEDNICU ODBILI		PRIHVACANJE UVJET PRIZNANJA BIH MUS/BOŠNJACI	MUS/BOŠNJACI	MUS/BOŠNJACI	
SANKCIJE		NE	NE	NE	

LITERATURA

- Amandmani LIX – LXXX na Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1990.
- BEGIĆ Kasim I., Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma 1991-1996., Sarajevo 1997.
- BELOF Nora, Jugoslavija – jedan rat koji se mogao izbjeći, Beograd 1999.
- BILT Karl, Zadatak mir, Beograd 1999.
- BORAS Franjo, Kako je umirala Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina, Mostar 2002.
- CUTILEIRO Jose, "Pre-war Bosnia", The Economist (London), 9-15. XII. 1995. (<http://www.balkanpeace.org/index.php?index=/content/press/prs03.incl>).
- ČEKIĆ Smail, Agresija na BiH i genocid nad Bošnjacima 1991-1993., Sarajevo 1994.
- DEGAN Vladimir-Đuro, Hrvatska država u međunarodnoj zajednici, Zagreb 2002.
- Dnevnik The New York Times, New York.
- Dnevnik Oslobođenje, Sarajevo.
- Dnevnik Slobodna Dalmacija, Split.
- EAGLEBURGER Lawrence (izjave), "London conference to galvanize international action", 27. VIII. 1992. U.S. Department of State Dispatch, 10517693, Sep92 Supplement London Conference, Svezak. 3, Broj 35 (<http://search.ebscohost.com/>).
- FILIPOVIĆ Muhamed, Bio sam Alijin diplomata, Bihać 2000., knj. 1.
- GELO Jakov, GRIZELJ Marinko, AKRAP Anđelko (priredili), Stanovništvo Bosne i Hercegovine – narodnosni sastav po naseljima, Zagreb 1995.
- Građani R BiH na privremenom radu – boravku u inostranstvu, Sarajevo 1994.
- HOLBROOKE Richard, Završiti rat, Sarajevo 1998.
- IZETBEGOVIĆ Alija, Sjećanja, Sarajevo 2001.
- KAMBEROVIĆ Husnija (urednik), Ratni Kongres bosanskomuslimanskih intelektualaca : 22. decembra 1992., Sarajevo 1994.

- KRMPOTIĆ Miroslav, TOMLJANOVIĆ Ivo, MAKOVIČKA Emil (istražili i pripremili), *Kronologija rata – Hrvatska i Bosna i Hercegovina 1989-1998.*, Zagreb 1998.
- Ljudski gubici u Bosni i Hercegovini 1991-1995, Istraživačko dokumentacioni centar, Sarajevo 2009. (<http://www.idc.org.ba/index.php?option=comcontent&view=section&id=35&Itemid=126&lang=bs>).
- MARKOVIĆ Brana, *Jugoslovenska kriza i svet*, Beograd 2000.
- MRDULJAŠ Saša, "Hrvatska politika unutar BiH u kontekstu deklarativnog i reanog prostornog opsega Hrvatske Zajednice / Republike Herceg-Bosne (1991-1994.)", *Društvena istraživanja*, 18/2009., br. 4-5.
- MRDULJAŠ Saša, "Prostorno-demografski rezultati srpske velikodržavne agresije u Bosni i Hercegovini krajem 1992.", *Časopis za suvremenu povijest*, 41/2009., br. 1.
- MRDULJAŠ Saša, "Veličina etničkih prostora u Bosni i Hercegovini (1991.) i njihova podjela po Daytonskome mirovnom ugovoru", *Politička misao*, 45/2008., br. 3-4.
- NOBILO Mario, *Hrvatski feniks – diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, Zagreb 2000.
- Odluka o izmjenama i dopunama Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo 19. IV. 2002. (<http://www.parlamentfbih.gov.ba/>).
- OWEN David, *Balkanska odiseja*, Zagreb 1998.
- PETRITSCH Wolfgang, *Bosna i Hercegovina od Dayton do Evrope*, Sarajevo 2002.
- Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a br. 752 – 15. svibnja 1992. (<http://daccessods.un.org/TMP/4589687.html>)
- RUMIZ Paolo, *Maske za masakr*, Zagreb 2000., 163.
- SANČEVIĆ Zdravko, *Pogled u Bosnu*, Zagreb, 1998.
- SHRADER Charles R., *Muslimansko- hrvatski građanski rat u Srednjoj Bosni : vojna povijest 1992-1994.*, Zagreb, 2003.
- SIMMS Brendan, *Najsramniji trenutak – Britanija i uništavanje Bosne*, Sarajevo / Beograd / London 2003.
- STAREŠINA Višnja, *Vježbe u laboratoriju Balkan*, Zagreb 2004.

TUĐMAN Miroslav (uredio), Istina o Bosni i Hercegovini : dokumenti 1991. – 1995., Zagreb 2005.

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo 30. III. 1994. (<http://www.parlamentfbih.gov.ba/>).

Ustavi i ustavni zakoni, Zagreb 1974.

VUDVORD Suzan, Balkanska tragedija, Beograd 1997.

ZIMMERMANN Warren, Izvori jedne katastrofe, Zagreb 1997.